

**РЕЗУЛЬТАТИ ВПРОВАДЖЕННЯ
ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЮ
ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ» У М. ХАРКІВ**

Малишева А. В.,

Наук. керівник: д-р наук з держ. упр., проф. **Сичова В. В.**

Харківський національний університет імені Н. Каразіна

Останні роки проблема домашнього насильства в Україні загострюється та все більше привертає увагу громадськості. Ухвалений Верховною Радою України у 2017 році Закон “Про запобігання та протидію домашньому насильству” дав чітке визначення явищу домашнє насильство, а також засобам щодо його профілактики та протидії. Це сприяло збільшенню кількості організацій соціально-психологічного спрямування – центрів допомоги жертвами домашнього насильства, кризових центрів, відкриття локальної “Гарячої лінії” у великих містах, поширення мобільних бригад соціально-психологічної допомоги, створення проєктів щодо запобігання та профілактики проявів домашнього насильства тощо. Крім цього, Закон також змінив суспільну думку щодо зазначеної проблеми. Все більше українців стали визнавати, що домашнє насильство не є суто сімейною справою, а представляє собою злочин проти особистості.

Харків, на тлі інших міст України, має передовий досвід роботи з цією проблемою. У місті в 2016 році було відкрито перший в країні цілодобовий центр допомоги жінкам, які зазнали гендерного насильства. Активно працюють такі недержавні організації як “Кризовий центр для жінок, що опинилися в складних життєвих обставинах”, Притулок для жінок, що постраждали від насильства в сім’ї, Харківська міська жіноча громадська організація “Надія”, Харківське обласне відділення Всеукраїнського благодійного «Фонду допомоги жертвам насилля», Харківська обласна фундація “Громадська альтернатива”. Крім цього, активно сприяють протидії домашнього насильства і державні міські організації, серед яких Служби у справах дітей, медичні установи та інші. Усе вищезазначене обумовлює актуальність теми роботи.

Мета роботи – на підставі аналізу статистичних даних щодо проявів домашнього насильства в місті Харків за 2016–2019 роки дослідити результати впровадження Закону “Про запобігання та протидію домашньому насильству”.

Прийняття Верховною Радою України в 2017 році Закону “Про запобігання та протидію домашньому насильству” суттєво віддзеркалилося на самому суспільстві. У законі домашнє насильство визначено як “...діяння (дії або бездіяння) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім’ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім’єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь” [2]. Дякуючи належній увазі з боку держави, за 2018 – 2019 роки проблема домашнього насильства перестала замовчуватися. По всій країні стали виникати кризові центри, мобільні бригади соціально-психологічної допомоги, групи самопомоги та багато іншого.

За даними ПРООН, лише за перші три місяці 2018 року кількість звернень жертв домашнього насильства до поліції по всій Україні зросла на 7,2%, у порівнянні з тим самим періодом у 2017 році [4], а у 2019 році, станом на кінець липня, кількість таких звернень збільшилася ще вдвічі. Такі показники свідчать, що проблема домашнього насильства нарешті перестає замовчуватися. Люди починають руйнувати застарілі стереотипи щодо “сміття в хаті”, збільшується кількість українців, які переконані, що домашнє насильство не є суто приватною справою, а представляє собою суспільну проблему.

Особливої уваги заслуговує досвід міста Харкова, зокрема тісне співробітництво органів міської влади та недержавних організацій щодо профілактики та протидії домашнього насильства. Так, виконання Програми реалізації гендерної та сімейної політики в місті Харкові, яка містить заходи з запобігання та протидії домашнього насильства, здійснюється шляхом взаємодії міських органів влади та третього сектору. Крім цього, у 2016 році за розпорядження міського голови було створено Координаційну раду з питань

сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству в сім'ї, гендерного насильства, протидії торгівлі людьми. Завдяки цьому органу в межах міста було налагоджено міжвідомчу взаємодію у протидії домашньому насильству. А також створено методичні рекомендації для практичної роботи суб'єктів надання комплексних послуг щодо запобігання насильства за ознакою статі, ГОН, надання допомоги від різних видів насильства. Цього ж року, за ініціативою ХМР та багатьох недержавних організацій, в межах міста було відкрито Центр допомоги жінкам, постраждалим від насильства, який з січня 2018 року перетворився на комунальний заклад [3].

Ретельний аналіз статистичних даних за 2016–2019 роки дозволив з'ясувати стан упровадження Закону “Про запобігання та протидію домашньому насильству” у м. Харків. Загальна кількість звернень жертв домашнього насильства до поліції в місті Харкові за 2016 рік становила 3 192 звернення, серед яких 2 733 надійшли від жінок, 460 — від чоловіків (див. табл. 1).

Таблиця 1. Кількість звернень постраждалих від домашнього насильства та взятих на облік із приводу вчинення домашнього насильства в м. Харків

	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Звернення постраждалих від домашнього насильства				
жінки	2 733	2 188	2 264	2 304
чоловіки	460	457	524	396
загальна кількість	3 192	2 645	2 788	2 700
Особи, взяті на облік через здійснення домашнього насильства				
Жінки	385	279	360	285
Чоловіки	2 149	1 401	1 652	1 403
Загальна кількість	2 149	1 702	2 040	1 709

Таблиця 1 складена на підставі: [1], звітів Управління превентивної діяльності ГУНП

З усіх цих випадків 140 осіб (49 жінок та 91 чоловік) були направлені за рішенням суду на корекційні програми для кривдників [1]. Останні

представляють собою регулярну роботу з психологом протягом трьох місяців (як індивідуальну, так і групові) [3]. Проте пройшли такі програми лише 18 осіб. Це може бути пов'язане з небажанням кривдників визнавати себе винними та змінювати свою поведінку.

В якості покарання за 12 місяців 2016 року було винесено 2431 офіційне попередження кривдникам та 291 захисний припис, а також 2149 осіб (385 жінок і 1727 чоловіків) поставлено на облік у службі дільничних інспекторів міліції з приводу вчинення домашнього насильства. Також 985 осіб отримали соціальні послуги з приводу здійснення над ними домашнього насильства. Проте жодна сім'я не була направлена до центру соціально-психологічної допомоги [1].

Жертвою домашнього насильства може стати будь-який член сім'ї, не залежно від віку й статі. Статистика притягнутих до відповідальності кривдників це підтверджує. Однак жінки становлять найбільший відсоток потерпілих від домашнього насильства, що робить це питання гендерно-зумовленим. Подібні результати спостерігаються у всьому світі, і українське суспільство не є винятком. Чоловіки також можуть стати потерпілими від домашнього насильства, та їх набагато менше за постраждалих жінок). Тому в Україні у протидії домашньому насильству більший акцент роблять на захисті саме жінок.

У 2017 р. загальна кількість звернень жертв домашнього насильства до поліції у місті Харкові дещо зменшилась порівняно із 2016 роком і становила 2645 звернень, серед яких 2188 надійшло від жінок, 457 – від чоловіків (табл.1) [1]. Як бачимо, лідером антирейтингу потерпілих були саме жінки. Згідно з даними Національної поліції, у 2017 році трійку лідерів з числа звернень потерпілих жінок від домашнього насильства становили Дніпропетровська область (11212), Київ (9499) та Вінницька область (7818) [5]. Відповідно до цих показників, Харків знаходився серед міст та областей із найменшою кількістю проявів домашнього насильства (найменша кількість звернень до поліції була зафіксована на Полтавщині – 1486).

Через вчинення домашнього насильства в Харкові, 153 особи (26 жінок та 127 чоловіків) були направлені за рішенням суду на корекційні програми для кривдників. У 2017ро. їх відвідало 52 особи (майже в 3 рази більше, ніж за

2016 р.). 1670 осіб отримали офіційне попередження та 341 – захисний припис. А також 1702 особи (279 жінок і 1 401 чоловік) перебували на обліку у службі дільничних інспекторів міліції з приводу вчинення домашнього насильства (табл.1). Також кількість осіб охоплених соціальними послугами з приводу здійснення над ними домашнього насильства, помітно зросла та становила 1317 осіб. Проте, як і в 2016 році, жодна сім'я не була направлена до центру соціально-психологічної допомоги.

За 2018 рік, після вступу в дію Закону “Про запобігання та протидію домашньому насильству”, ситуація змінилася. Загальна кількість звернень жертв насильства до поліції зросла до 2788 (табл.1). Серед них 2264 надійшло від жінок, а 524 – від чоловіків. Натомість зменшилася кількість осіб, які були направлені за рішенням суду на корекційні програми для кривдників – усього 56 (10 жінок та 46 чоловіків) [1]. Дія закону проявилася в тому, що всі вони пройшли назначені програми. У порівнянні із 2016 та 2017 роками, кількість осіб, які отримали офіційне попередження, зменшилася до 490 осіб, та 10 осіб отримали захисний припис. Натомість зросла кількість осіб на обліку у службі дільничних інспекторів міліції з приводу вчинення домашнього насильства – 2040 осіб (360 жінок та 1652 чоловіки) [1]. Це свідчить про те, що Закон діє, адже українці перестали замовчувати проблему та отримали гарантію покарання кривдника.

Зменшилася й кількість осіб, охоплених соціальними послугами з приводу здійснення над ними домашнього насильства – 1282, і вперше за ці три роки зафіксовано сім'ю, яка була направлена до центру соціально-психологічної допомоги.

Отже можна помітити, що за рік прийняття Закону “Про запобігання та протидію домашньому насильству” багато показників зазнали змін. Це свідчить про те, що впровадження цього закону суттєво вплинуло на протидію домашнього насильства, зокрема, в частині засобів покарання кривдників за здійснення домашнього насильства по відношенню до своїх близьких. Адже Законом запропоновано чіткий алгоритм протидії домашньому насильству [2]. До ухвалення зазначеного закону правоохоронні органи та суди ставилися до проявів домашнього насильства, зокрема щодо жінок, без належної уваги, вважаючи ці справи суто сімейними, і не бажали в них втручатися. Закон же

зобов'язує їх ставитися до випадків домашнього насильства відповідально та надає більше інструментів для протидії насильству.

У 2019 році в місті Харків загальна кількість звернень дещо зменшилася (2700 звернень) за рахунок чоловіків (396 звернень), хоча кількість звернень від жінок збільшилася (2 304 звернень) (табл.1). Суттєво зменшилася кількість осіб, які були направлені за рішенням суду на корекційні програми для кривдників – 3 чоловіка, які їх не пройшли. Також зменшилася загальна кількість осіб, які отримали офіційне попередження – 102 випадки. Проте зросла кількість осіб, які отримали захисний припис – 205 випадки (що у 20 разів більше, ніж у 2018). Між іншим, 1709 осіб (285 жінок та 1 403 чоловіки) перебували на обліку в Управлінні превентивної діяльності ГУНП з приводу вчинення домашнього насильства. З одного боку, простежується тенденція зменшення випадків домашнього насильства. Але є повторні звернення, що свідчить про впевненість жертв у результативність системи покарання.

Разом із тим, зросли показники кількості осіб, охоплених соціальними послугами з приводу здійснення над ними домашнього насильства (1405 осіб) та кількості сімей, які були направлені до центру соціально-психологічної допомоги (5 сімей) [1].

Таким чином, після ухвалення Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству” в місті Харкові простежується зменшення кількості випадків домашнього насильства. Аналіз статистичних даних щодо проявів домашнього насильства у місті Харків за 2016-2019 роки свідчить про позитивні результати впровадження Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”.

По-перше, завдяки Закону збільшилася відповідальність правоохоронних органів, судів та інших структур відносно протидії домашньому насильству. Тепер вони мають чіткий та якісний алгоритм дій щодо протидії домашньому насильству.

По-друге, закон суттєво вплинув на громадську думку щодо характеру цієї проблеми: змінив її сприйняття з такої, що “носить приватний характер” на таку, що має суспільне значення. Аналіз статистичних даних свідчить про те, збільшилася кількість звернень потерпілих щодо домашнього насильства, бо

тепер вони мають упевненість, що кривдника буде покарано. А також зросла кількість сімей, які звертаються до центру соціально-психологічної допомоги через здійснення домашнього насильства в їх родині.

По-третє, упровадження Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» дозволяє створити якісну гендерну статистику звернень постраждалих від домашнього насильства та налагодити ефективну систему запобігання та протидії домашньому насильству.

Література:

1. Департамент у справах сім'ї, молоді та спорту міста Харкова / Офіційний веб-портал. URL: <https://www.city.kharkov.ua/uk/gorodskaya-vlast/ispolnitelnyie-organyi/departamentyi/departament-po-delam-semi-molodezhi-i-sporta.html>.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. *Верховна Рада України*. 2018 № 5. Ст. 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
3. Сичова В.В. Запобігання та протидія гендерно-обумовленому насильству: досвід міської влади Харкова. *Модифікація концепції соціально-педагогічної діяльності та соціальної роботи в Україні у контексті реалізації Цілей сталого розвитку суспільства*: матеріали Всеукр. наук.-пр. конф., Харків – Куряж., 2018. С.138-140.
4. Щороку понад 1,8 мільйона українок потерпають через домашнє насильство / Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2588861-soroku-ponad-18-miljona-ukrainok-poterpaut-cerez-domasne-nasilstvo.htm>.
5. 60% жертв молчат. Где и кто в Украине больше всего жалуется на домашнее насилие (инфографика) / ТСН. URL: <https://ru.tsn.ua/ukrayina/60-zhertv-molchat-gde-i-kto-v-ukraine-bolshe-vsego-zhaluetsya-na-domashnee-nasilie-infografika-1242831.html>.